

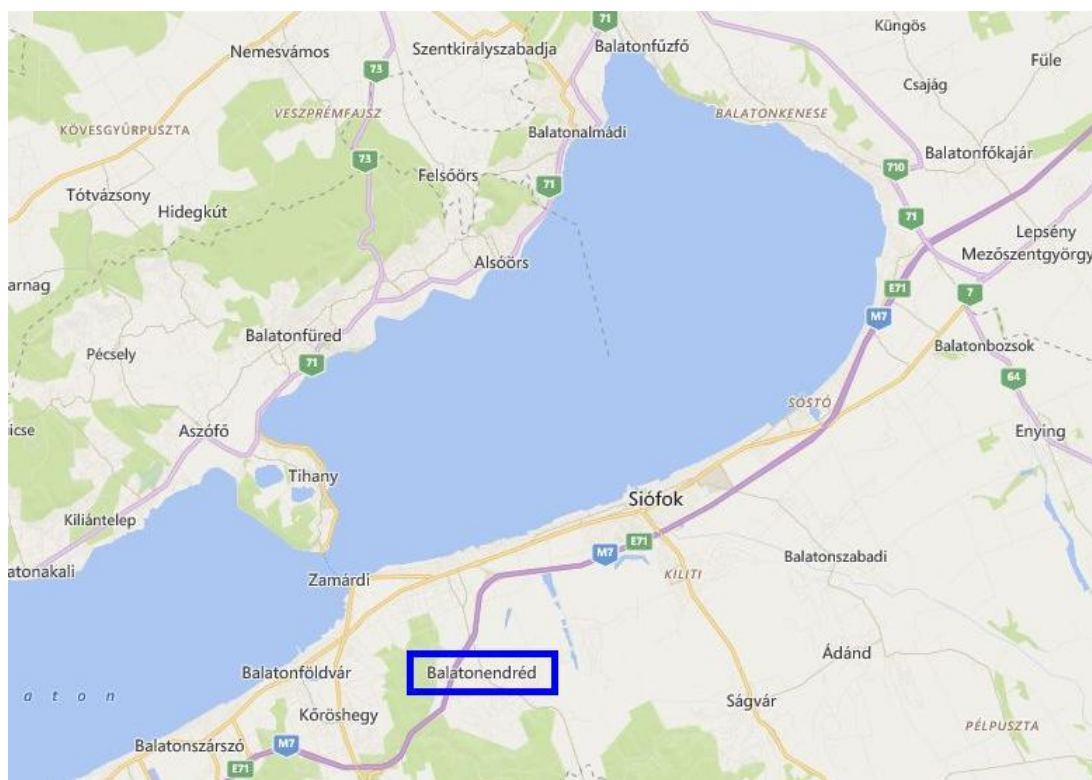
BALATONENDRÉD

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 3
2. Balatonendréd bemutatása 5
3. Örökségünk 10
4. Eltérő karakterű településrészek 16
 - Falusias terület*
 - Településközpont terület*
 - Újabb beépülő lakóterület*
 - Gazdasági terület*
 - Szőlőhegy terület*
 - Rekreációs terület*
5. Építészeti útmutató 26
 - Magasság*
 - Tetőhajlásszög*
 - Tetőforma*
 - Telepítés*
 - Színek*
 - Terepalakítás*
 - Kerítések*
 - Kertek*
 - Erkélyek, tornácok*
 - Ajtók, ablakok*
 - Homlokzatképzés*
 - Részletek*
6. Mai példák 36
7. Utcák, terek 40
8. Hirdetések, reklámtáblák 42

Balatonendréd fekvésének köszönhetően sajátos adottságokkal rendelkezik, ahol szerencsésen találkozik a múlt és a jelen.

A Balaton közvetlen közelében fekvő, de annak nyüzsgésétől csendesen visszahúzódó, már Belső – Somogyot idéző dombos-lankás tájban megbújó falu határát és utcáit nyitott szemmel járva érzékelhetjük azokat a megörökölt értékeket, melyek mellett naponta elmegyünk, anélkül, hogy tudatosan számba vennénk azokat.

A település egykori zsákfaluként mindmáig meg tudta őrizni azokat a természeti és épített környezeti szépségeket, melyeket elődeink gazdag örökségként hagytak ránk. A portákon, a szőlőkön, a fasorokon, a kútházakon, tornácokon érezhető az itt élt nemzedékek családjainak és faluközösségének szorgalma és igényessége.

A közelmúltban megépült új Lulla-Tab felé összekötő út jelentős változást eredményezett, a település iránt növekvő érdeklődés mutatkozik. A község abban a sajátos helyzetben van, hogy állandó lakosai mellett sokan választják nyári lakhelyül olyanok, akik szeretnék a Balaton közelében, de mégis csendesen, elvonultan pihenni. Ez a szándék természetes módon magában hordozza és erősíti ugyanazt a szép és gondozott környezet iránti igényt, ami a megörökölt, rendezett utcák tanúsága szerint Balatonendrédén mindig is jelen volt.

Ez a kézikönyv azzal a szándékkal készült, hogy rávilágítson a település értékeire, ugyanakkor segítséget nyújtson azok számára, akik itt letelepedve otthon szeretnék érezni magukat. A kiadvány megpróbálja közérthető módon bemutatni a település környezetalakítással kapcsolatos adottságait, gondolatait, elvárásait és javaslatait. A képekből és példákbl talán megérezhető, hogy melyek azok a tényezők, amik a hely szelleméhez illeszkedve, azt erősítve a harmónia irányába hatnak. Az Arculati Kézikönyv közös gondolkodásra hív, melyben az értékmegőrzés és az értékteremtés magától értetődő természetességgel fonódnak egybe, mintát adva a jövő nemzedékeknek.

Szeretettel lapozgassák ezt a könyvet, ha új otthon építését tervezik, vagy meglévő otthonukat, kívánják korszerűsíteni, bővíteni – vagy egyszerűen csak közvetlen környezetüket szépíteni a saját kedvükre úgy, hogy azt jó szívvel letehessék a közösség asztalára.

A mai Balatonendréd alapítói a Dunántúli-dombság Kelet-Külső-Somogyi kistáján, völgyekkel tagolt dombvidékén telepedtek le. Az enyhe lejtésű dombok oldala alkalmas volt a letelepedésre, a völgyekben patakok folytak, így a vízhez is hozzájuthattak. A kiömlő Balaton, a mocsaras terület védelmet is adott.

A község a délnyugat-északkelet irányú völgyben futó Endrédi patak völgyének két oldalán lévő dombháton terül el. A laposabb területeket a középkorban még gyakran elöntötte a Balaton. A Sió csatorna megépítése után a lecsapolt mocsarak helyén rétek, legelők alakultak ki. A település morfológiája változatos, dombok, völgyek tagolják a felszínt.

A mai Balatonendréd területén az ember jelenlétéről az újkőkorból származó kerámia régészeti lelet tanúskodik. A későbbi emberi élet nyomait a rézkorból és a bronzkorból való telepnyomok mutatják. A római kor nyomát csupán két érem mutatta, de valószínűleg a Jaba patak völgyében római hadiút haladt. A népvándorlás korából egy avar telepnyom lelete, a honfoglalás korából egy - a lovával együtt eltemetett sisakos fegyveres vitéz sírja származik.

Endrédet – még majorsággként - először egy 1082-ből oklevélben, a veszprémi püspökség birtokaként említik. A székesfehérvári káptalan birtokait felsoroló 1229. évi oklevélben Alsó- és Felső-Endrédről írnak. 1230-ból való pápai birtokösszeírásban említik a falut és annak Szent Márk kápolnáját. Egy 1237-1240. közötti leírásban Endréden a szentmártoni apátságnak két szőlőmíveséről és két szőlőjéről, illetve földjéről írnak. A XIV. századtól már a falu papjairól is megemlékeznek az iratok. Alsó-Endréd 1259. és 1394. között a veszprémi káptalan birtoka volt, ahol már plébánia is volt az 1332-37. évi pápai tizedjegyzék szerint. 1390-ben Zsigmond király Karáddal együtt a lövöldi karthautziaknak adta cserébe. 1460-ban Alsó-Endréd birtokosa Somogyi Imre székesfehérvári kapitány volt. Felső-Endréd 1536-ban Baronyai Mátyás birtokaként szerepelt. Alsó-Endréd pedig részben a székesfehérvári káptalané, Baronyai Mátyásé és Fánchy Jánosé.

Endrédet 1544-ben foglalták el a törökök, akkoriban a két Endréden 17-24 házról történt említés a török adórajstromban. A török uralom alatt nem csak a törököknek, de a tihanyi káptalannak is adóztak az endrédiak. Az 1598. évi adórajstromban mindkét Endréd a tihanyi vár tartozékaként szerepelt. A törökök földből és kőből várat építettek Endréden. A vár helyén a török uralom előtt lehetséges, hogy szerzeteskápolna volt, azt erősítették meg és bővítették. Feltételezik azt is, hogy várarokkal és palánkkal védett várkastély volt, amit a törökök várrá alakítottak. A várnak jelentős szerepe volt a vidéken, az őrsége 130-140 főből állt. A simontornyai szandzsákhöz tartozott és egy török nahie székhelye volt. A törökök uralta várat a XVI. sz. második felében kétszer is felégették a magyarok. A XVI. sz.-ban a várőrség létszáma 56 fő volt. 1536. és 1572. között Felső-Endrédet Nagy-Endrédként említik, lakosaként öt telkesgazdát, Kis-Endréd pedig pusztává vált. Török lajstrom szerint az endrédi várban 56 katona alkotta az őrséget. Az 1660. évi úrbéri összeírás szerint a tihanyi apátság volt a földesura.

A török végvárat utoljára 1686-ban említik az iratok. A török uralom emlékét a falu dűlőnevei (Dudahegy, Rózsahegy, Várhegy) őrzik.

A törökök kiűzése után 1696-ra a lakosok kálvinisták lettek. 1715-bencsak 9 háztartás szerepelt az összeírásban, valószínűleg Kis-Endréd elpusztult. Az egyházi központok komoly törekvéseket tettek a rekatolizálásra. Az ideküldött egyházi emberek, papok a régi várban (török vár) laktak. A faluban nem volt templom, csak valamilyen egyszerű kápolna lehetett, ami esetleg a reformátusok elvett temploma is lehetett, említik egy levélben a bővítését. A török kiűzése után lassan gyarapodott a lakosságszám, 1741 és 1747 között új csűr és malom építéséről van információ. Akkoriban tért vissza a lakosság egy része a római katolikus vallásra az ideküldött szerzetesek hatására, akik a régi várban (népnyelven basa-lak) laktak.

1717-től 1848-ig ismét tihanyi apátság volt a falu földesura, később pedig a falu nagyobb részét birtokolta. Az apátság birtokrendszerének központja volt itt, a török vár helyén urasági épületek álltak. Később téglalegetőt is létesítettek és az apátság juhászata is Endréden volt.

1. katonai felmérés 1763-1787 között

A térképen a falu elnyújtott X alakú utcarendszere látszik, a mocsaras patak völgytől nyugatra. A várhegy keleti oldalában levő keretes beépítés a templom és környezete. A falu érdekes halmazos szerkezetét a domborzati viszonyok alakították. A település déli és nyugati oldalán, valamint a patak keleti oldalán jelentős méretű szőlőterületeket jelöltek. A szőlők között több préházat jelöltek.

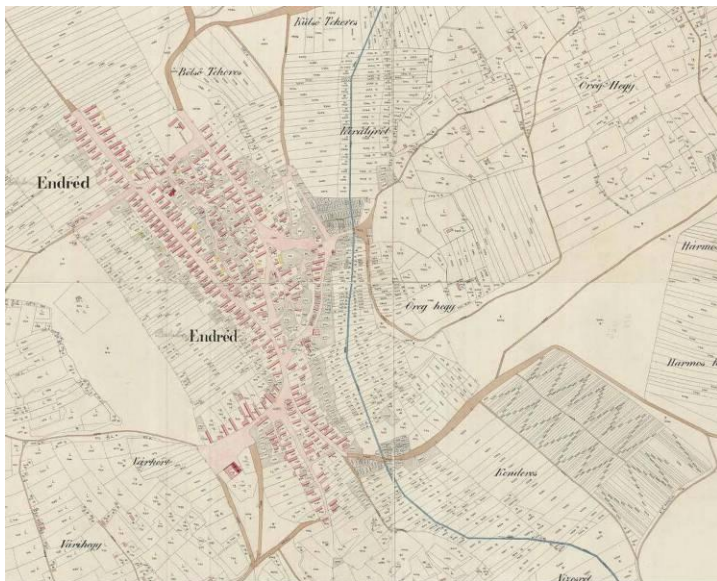
Az 1790-es években Mórról német családok költöztek a faluba és még néhány szlovák család is.

A katolikus templomot a XVIII. sz. közepén építették újjá, a szentély nyugati falához állítólag felhasználták a török vár falát. A templom boltozatos, a szentélye a nyolcszög három oldalával záródik. A templom titulusa Szent András, a bejárat fölött a tihanyi apátság kőből faragott címere látható. 1772-ben sekrestyével bővítették a templomot. Az órapárkányos, barokk sisakos tornya 1821-ből való. A templom stílusa copf, a szószék és a gyóntatószék barokk, a főoltár és az orgona rokokó stílusú.

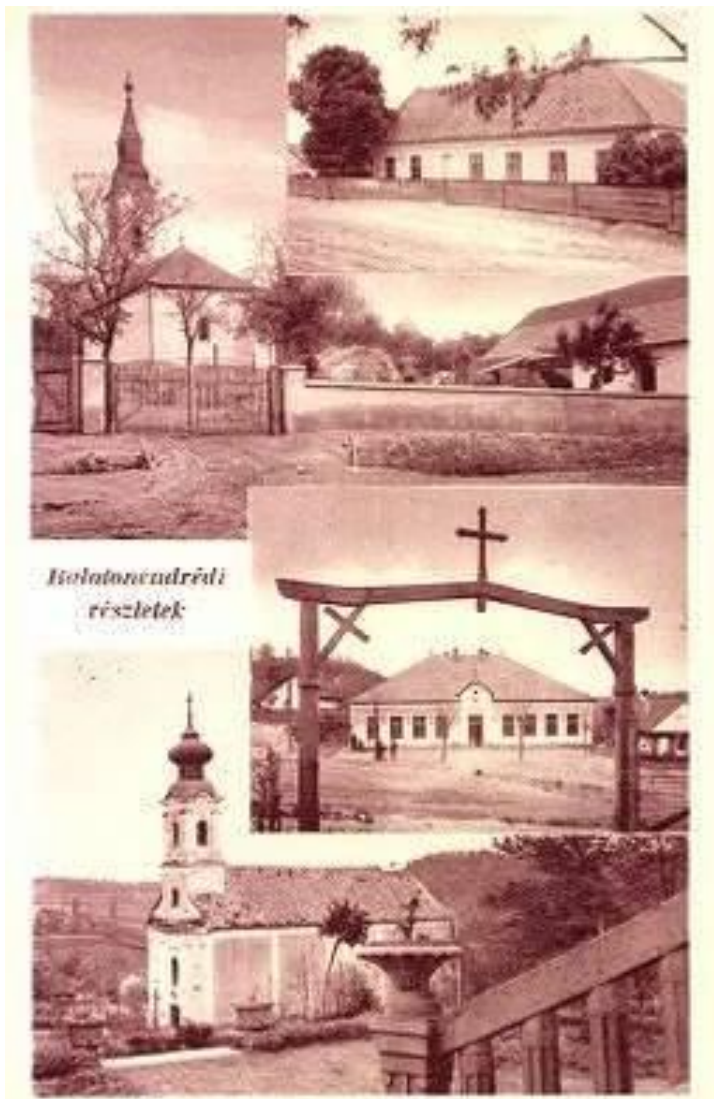
A templommal szemközti lejtőn 1802-ben kezdték építeni a parókiát, ami 1803-ban készült el.

8 | A település bemutatása

1858 –as térkép

Az 1935-ös képeslapon a község nevezetes épületei láthatóak.

A települést 1907-től hívják Balatonendrédnek.

Egészen 1945-ig a tihanyi apátság volt a birtokosa a földek kb. 50%-ának, a többi terület paraszti birtok volt.

A falu legnagyobb részének a megélhetést a történelem folyamán a mezőgazdaság biztosította. 1948-ban és 1959-ben is termelő szövetkezetet alapítottak. Az 1960-as évektől jelentősebb fejlődés történt, művelődési ház, orvosi rendelő, tűzoltószertár épült. Az 1970-es években Zamárdi társközsége lett, ez visszavette a fejlődést és csökkent a népességszám is. A vízvezeték-hálózat 1976-ban épült ki.

Az 1980-as években 86 lakótelket alakítottak ki a falu északi részén, amelyek mára szinte teljesen beépültek.

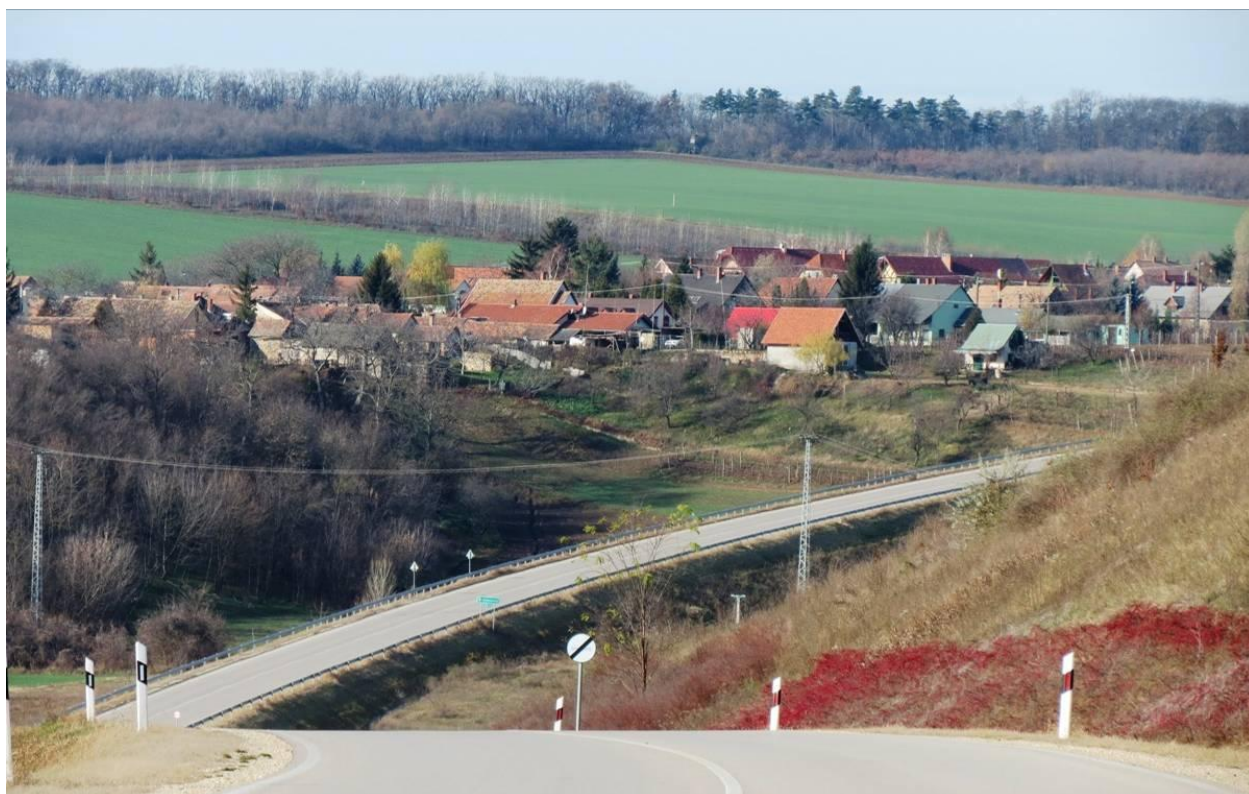
A falu legnagyobb népességszáma 1941-ben volt, amikor 1760-an laktak a településen. Az követően csökkent a lakosság, majd 1980-tól kezdett növekedni. 2015-ben 1311 fő volt a lakosságszám, ezt követően kis mértékben ismét növekszik a népesség.

A rendszerváltás után bevezették a földgázt, korszerűsítették az iskolát és az óvodát, polgármesteri hivatalt – benne fiókgyógyszertárat és fogorvosi rendelőt - építettek, többfunkcióssá alakították a művelődési házat.

Egyedi nevezetessége Balatonendrédnek a vert csipke, amelyet Kábel Endre református lelkész és felsége honosított meg 1908-ban. A brüsszeli csipkeverés technikáját tanulták meg a lányok és az asszonyok. Néhány év alatt európai hírnévre tett szert az endrédi csipke. A csipkeverést és csipkéket bemutató Kábel-csipkeházat 1996-ban nyitották meg egy átalakított falusi lakóházban, sajnos napjainkban nem látogatható a kiállítás az örökösök pereskedése miatt. A csipkeverés hagyományátmáig őrzik a településen, az iskolában is oktatják. Egy lelkes csoport pedig szorgalmasan készíti a légiés finomságú csipkéket. Az iskola épületében a tanítók és a diákok munkáiból csipkekiállítás látható.

Az M7 autópályáról közvetlen lehajtót építettek a településhez. Balatonendréd megszűnt zsáktelepülésként létezni a 2012-ben megépült a Tab-Zamárdi összekötő úttal. Az új út szerencsés módon északkeletről elkerüli a történelmi településmagot.

2012-ben elkészült Balatonendréd szennyvíz csatorna hálózatának kiépítése, és rácsatlakozása a siófoki agglomerációs rendszerre.

ÖRÖKSÉGÜNK

Ez a fejezet bemutatja a település néhány jellemző építészeti és természeti örökségét, elsősorban azokat, amik meghatározzák a településképet. Nem cél minden egyes műemléki vagy helyi védetség alatt álló épület felsorolása, hiszen ezek bemutatását, a védelem alá helyezésük indokát és védetségük szerinti fenntartásukra vonatkozó előírásokat a településképi védelméről szóló önkormányzati rendelet tartalmazza.

Természet és táj, településszerkezeti összefüggések

Az erősen tagolt, dombokkal határolt község területének északi része sík, míg a többi részét dombok veszik körül. Belterületére a völgy és a domb közötti átmenet, ezek együttes jelenléte jellemző. Ebből adódóan utcái egy részének magassági vonalvezetésében jelentős szintbeli különbségek figyelhetők meg.

A község településképeinek lényeges meghatározója a telkek szélessége, a telken látható lakóépületek száma és ezek koncentráltsága. A régi településrészekben a beltelkek méretei nagyok, itt épült a ház, itt kaptak helyet az udvar melléképületei is közelükben a kertek. A beltelkek nagysága általában egy hold volt, a hozzá tartozó szántók 10-40 holdat tettek ki. Ehhez járt a szántók nagyságának negyedét, nyolcadát kitevő rét, valamint a legelők, erdő és vízhasználati jog. A tagosítások idején kialakult – egész – jobbágytelkek egy hold belsőséget, 24 hold szántót és 10 hold kaszás rétet foglalt magában. Az ekkor és ilyen körülmények között létrejött beltelkeken felépített falu, annak lakóházai és gazdasági épületei képezik Balatonendréd építészeti örökségének bázisát.

Az újonnan alakított építési telkek méretei az eltérő életmódból adódóan már csak töredékei a nagy parasztportáknak.

A településen lényegében két központ alakult ki, az egyik a Szabadság utca. Itt helyezkednek el az oktatási, kulturális, egészségügyi és egyházi intézmények. A másik a Fő utca egy rövid szakasza, ahol a polgármesteri hivatal, óvoda és kereskedelmi egység található.

Az igazgatási területen nagy kiterjedésű, összefüggő erdőterületek találhatók. Ezek védelmi és gazdasági funkciót egyaránt betöltenek. A belterülethez közvetlen csatlakoznak a kert, szőlő és szántó területek.

A gazdálkodást elsősorban a mező- és erdőgazdálkodás viszonyai határozzák meg, az ipari tevékenység nem jelentős.

Településkép és utcaképek

Az első katonai felmérésen (1782-85) már kirajzolódik a mai Fő utca, Kossuth utca, Szabadság utca és a Rákóczi utca, valamint a településképet jelentősen meghatározó Dudahegy, Várihegy, Rózsahegy, Karancó és az Öreghegy. A második katonai felmérésen (1856-57) megjelennek a kanyargós mellékutczák. A település mai szerkezetén jól elkülöníthetőek a régen kialakult utcák és a tervezett utcák.

A Fő utca, Kossuth utca és a Rákóczi utca őrzi a hagyományos fésűs beépítést. A belterület többi utcája már vegyes képet mutat, a hagyományos parasztház mellett megjelentek a sátortetős kockaházak, tetőteres, többszintes lakóépületek is.

Településszerkezet és területhasználat

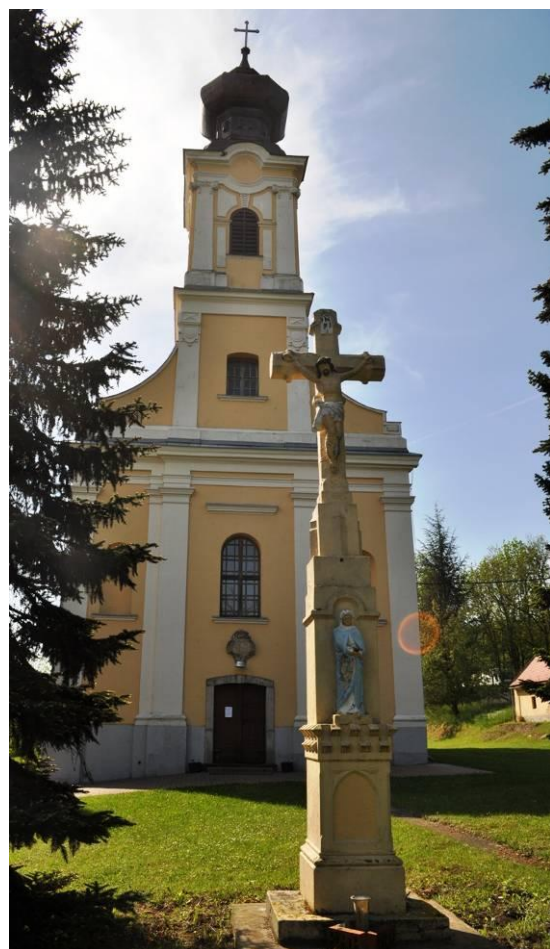
Balatonendréd területhasználata erdő, gyeperő, rét, legelő, szántó, nagyüzemi és kisüzemi gyümölcsös, lakóterület, központi vegyes terület, kereskedelmi szolgáltató gazdasági terület és különleges terület. Az erdőterületek zöme a település nyugati és déli részein, a szántók az északi és keleti részein találhatóak. A legelőterületek rendszerint a mélyfekvésű területeken, patak völgyekben jellemzőek. Nagyüzemi gyümölcsös a közigazgatási terület keleti határán található, továbbá a szőlőkataszteri területek ugyancsak nagyüzemi gyümölcsösként tervezettek Zamárdi határában, valamint a szőlőhegyek körül. A szőlőhegyek kertes mezőgazdasági területek. A belterület déli része meglévő illetve tervezett gazdasági terület. Az autópálya csomópont mellett központi vegyes terület tervezett. Különleges terület a sportpálya, a temető, a homokbánya, a tervezett idősek otthona és idegenforgalmi fogadóhely területe. A belterület nagy része falusias lakóterület.

Épülettípusok:

A településen fellelhető épületeket funkciójuk, a telken való elhelyezkedésük és eltérő építészeti karakterük alapján tudjuk ésszerűen az alábbi csoportok valamelyikébe basorolni:

- lakóépületek: az egész településre jellemző az oldalhatáros beépítés. nagy mennyiségben megtalálható a hagyományos parasztház, de számos sátoztetős kockaház és néhány mai „amerikai tetős” épület is fellelhető (utóbbi az újonnan kialakított telkeken - Lucernás, Ady u. déli része - fordul elő).
- középületek:
a műemléki védetség alatt álló katolikus templom a Szabadság utca legmagasabb pontján önálló telken, szabadonállóan áll.
A református templom a Fő utca és a Kossuth utca között a domb aljában, szabadonállóan áll.
A parókia, a polgármesteri hivatal, az iskola és az óvoda, a művelődési ház önálló telken állnak, illeszkedve a településszerkezetbe.
- gazdasági épületek: a lakóépületekhez csatlakozóan, oldalhatáron állnak.
- présházak: hagyományos borospincék már nincsenek, csak új építésű házak, „üdülők” találhatók a szőlőhegyeken

A településkép meghatározó elemeit a teljesség igénye nélkül néhány kiragadott példával kívánjuk szemléltetni. Ezek a két templomon kívül leginkább a középületek és a hagyományos, egyszerű tömegű, oromfalas, nyeregtetős, szépen megmaradt lakóházak, valamint a közterületeken álló szakrális emlékek, szobrok, leginkább keresztek.

Természeti örökségünk, táji értékeink

A történelmileg kialakult településszerkezet szervesen illeszkedik a tájhoz, a szépséges táji környezet pedig máig híven tükrözi Balatonendréd mezőgazdaságra épülő életmódját. Az utcáktól kifelé haladva a házsorok mögött hosszú kertek húzódnak, a falun átfolyó patak mellett legelők, rétek, feljebb a lankákon szőlőhegyek. Nyugatról és délről jelentős erdőterületek borítják a dombokat, ami védeltséget és gyönyörű táji keretet ad a településnek. Talán nem túlzás, ha páratlanul szépnek, idillinek látjuk ezeket az adottságokat. A legelőterületek rendszerint a mélyfekvésű területeken, patak völgyekben jellemzőek.

A település keleti részén az Endrédi patak felduzzasztásával kialakításával jöttek létre a horgásztavak, felette a legelőként használt füves-cserjés dombon változatos egyéni és színes növénytakasulások határozzák meg a táj karakterét.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

4

A településkép szempontjából a község több egymástól eltérő karakterű településrészből áll, melyek az épített és természeti környezet tekintetében egymástól tisztán megkülönböztethetők. Az eltérések a történelmi hagyományokból, az eltérő helyzetből, az időben eltérő fejlődési lehetőségekből és más-más életmódból adódnak. Az egyes részek jellegzetességeit érdemes szemügyre venni, átértékelni, azok valóban értékes elemeit megtartani, mert ez az egységes, de részleteiben gazdag településkép záloga.

■	Falusias területek
■	Gazdasági terület
■	Szőlőhegy
■	Újonnan beépülő lakóterület
■	Rekreációs területek
■	Településközpont terület

FALUSIAS TERÜLET

Ez a karakter jellemzi Balatonendréd történelmileg kialakult utcáinak túlnyomó részét. Jellemző, leggyakoribb épülettípus az oldalhatáron álló, keskeny, hosszú nyeregtetős, oromfalas, legtöbbször tornácos parasztház. A keskeny, hosszú telkeken egymás mellett rendezetten sorolódó, házak ritmusa sok helyen autentikusan megmaradt, még ha a házak egyenként nem is képviselnek kiemelkedő építészeti értéket. A telekformából adódóan a melléképületek a lakóházak mögött sorakoznak, gyakran a lejtős udvar szintjéhez lépcsőzéssel illeszkedve.

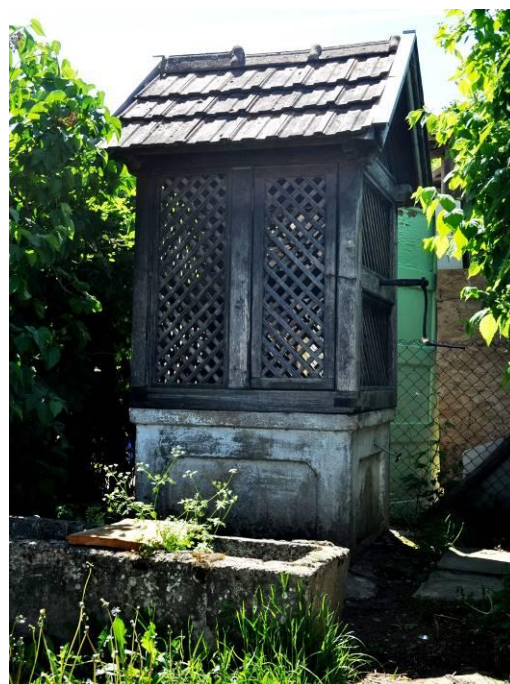
A lakóházak melletti udvarokban sok helyen található földbe ásott pince, másutt ásott kút műves kútházzal. Hagyományos növényzetnek tekinthető a gondozott virágoskert, a gyümölcsfák (körte, alma, meggy, gyakran diófa), és gyakori a tornác mellé telepített szőlőlugas.

A lakóházak mögött nyárikonyha, szín, istállók. Még ma is sokan tartanak háziállatokat, sok udvarban láthatunk kapingáló tyúkot, a kertben legelésző juhokat.

A rendezettebb utcákon szépen gondozott előkerteket találhatunk, a telkek előtti az utcán a füves árok és gyepek karbantartott. A szélesebb utcákon sok a gyümölcsfa, a kerítések kivétel nélkül áttörtek, magasságuk egymáshoz igazodik.

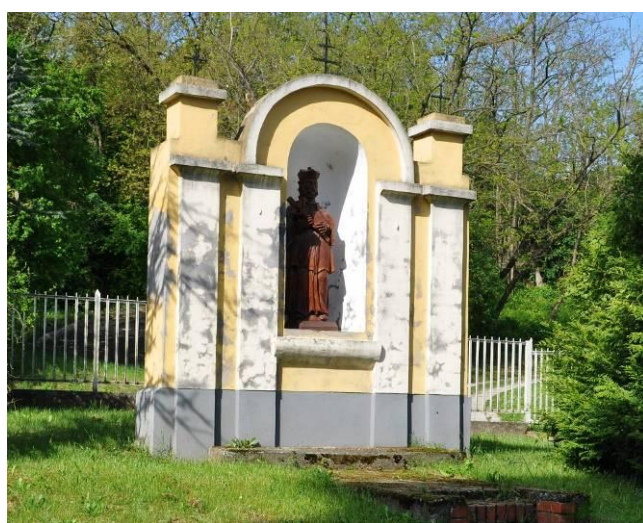

TELEPÜLÉSKÖZPONT TERÜLET

A két központi területen találhatók a település középületei. A Szabadság utcában a katolikus templom, a plébánia, az iskola, a könyvtár, a művelődési ház és az orvosi rendelő, valamint egy vegyesbolt. A másik központi terület a Fő utca mentén húzódik az óvoda és a református templom, illetve parókia között, ezen a részen áll a községháza és egy bolt is található az utca nyugati oldalán. Az önkormányzat a tulajdonát képező épületeket folyamatosan karbantartja és fejleszti, a közelmúltban hőszigetelt és homlokzatában felújított művelődési ház telkén az épület előkertjében pedig köztérként működő pihenőparkot alakítottak ki. Az egyházak tulajdonában lévő templomok is igényesen fel lettek újítva.

ÚJONNAN BEÉPÜLŐ LAKÓTERÜLET

Ezek a területek a történeti kialakult utcahálózathoz csatlakozva az elmúlt évtizedekben alakultak ki és a mai napig is folyamatosan bővülnek a település 3 helyszínén. Ide sorolhatók a délkeleti József Attila és Ady Endre utca déli nyúlványai, a Fő utcától a nyugati temető dombra felkapaszkodó Arany János utca környéke és a falu északi részén nyitott új utcák. Itt a telkek már nem olyan méretűek, mint ahogyan az a hagyományos parasztportákra jellemző volt. Ahogyan az egész országban, itt is megjelentek a sátortetős kockaházak, szerencsére ezek is egy-egy utcában és csoportosan, így a maguk módján ezek is rendezett képet mutatnak. Az északi településrész a viszonylag kötött építési szabályoknak köszönhetően szépen rendezett utcaképeket mondhat magáénak. A házak ugyan a más életformának köszönhetően a régi parasztházaktól eltérő arányúak, tetőtér beépítéssel és gyakran az utcára néző koggiával készültek, de utcára merőleges gerincű nyeregtetős formálásukkal, és az egyenletes ritmusú fésűs beépítéssel érezhetően kapcsolódnak a történelmi utcák örökségéhez.

GAZDASÁGI TERÜLET

Ez a terület a volt TSZ major, mely a falu délkeleti részén található. Keletről közvetlenül mellette halad el az új lullai út, így a környező szántóföldekkel való forgalmi kapcsolata elkerülheti a falu utcáit. Mezőgazdasági célú földszintes csarnokszerű épületek jellemzik (istálló, tároló, műhely), melyek nagy méretük ellenére hagyományos fehér vakolt falaikkal és szürke tetőfelületükkel beleilleszkednek a település összképébe. A fémburkolatú víztorony formája nem az akkoriban szokásos hidroglóbusz, hanem kettős csonkakúp alakú. A területen a község napelempark létesítését is tervezi.

SZŐLŐHEGY TERÜLET

A szőlőhegyek a falu feletti dombháton alakultak ki, főként a nyugati és a keleti határban. A falutól északra fekvő keleti lejtő láthatóan újabb telepítésű, amit nagyban ösztönzött az innen nyíló szép kilátás a Balatonra. Az újabb prэшázakat gyakran inkább csak nyaraló épületként használják, így a szépen megművelt és karbantartott szőlősorok mellett megjelennek az ápolat gyepfelületek is.

Régebben a tőkés művelés volt a jellemző. mára inkább a lugasos művelésű szőlőpázták a jellemzők.

Sok a gyümölcsfa, meggy, barack, csresznye, szilva, körte, alma. A gazdák többsége helyben is dolgozza fel a termést, de sajnos régi prэшázépületek nem maradtak fenn. Jellemző, hogy a domboldalra ültetett ház alsó szintjén található a völgyi oldalról nyíló prэшáz és onnan néhány lépcsővel lejjebb a földalatti borospince, a felső szint ettől függetlenül, önálló bejáratral rendelkezik. Az épített, falazott épületek mellett gyakori az egyszerű nyeregtetős faház.

REKREÁCIÓS TERÜLET

Balatonendréd csodálatos táji adottságai és a falu természetbe ágyazottsága változatos és élményekkel teli útra hívnak, bármilyen irányban is indulunk el. Páratlan szép környezete önmagában pihentető a léleknek, ha az ember bakancsot húz vagy kerékpárra pattan.

Ebbe a karakter csoportba soroljuk azokat a szép helyeket, melyek az itt élő emberek és ide látogató érdeklődők számára pihenést, kikapcsolódást, természetközeli élményt vagy akár elmélyülést, elgondolkodást elősegítő, ezeket inspiráló helyek a település körül és belterületén egyaránt. Így ide tartoznak a ligetes közterek, a játszótér, a sportpálya, a halastavak környéke, a patakvölgy és környező dombjai, a falut körbeölelő összefüggő erdő, a kilátóhelyek, a Csipkebokor tanösvény.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Az eltérő karakterű településrészek arculatának megőrzése érdekében érdemes odafigyelni a környezethez igazodó telepítés, arányok, tetőformák, színek, anyaghasználat követésére.

Mielőtt házunk tervezésébe, átalakításába vagy egyáltalán telekvásárlásba fogunk, nézzünk szét az utcánkban, szűkebb környezetünkben, melyek azok a jellegzetességek, jó példák, melyek az egységes utcakép érdekében megőrzendők. Az épület környezetbe illő megformálásán túl nagyon fontos az előkert, kerítés, autóbehajtó igényes kialakítása is, hisz az utcán járva ezeket közvetlenül érzékeljük.

Ebben a fejezetben magyarázó ábrák segítségével bemutatjuk az egyes övezetekre vonatkozó, a településképp megőrzése, egységes alakítása szempontjából fontos ajánlásokat, szabályokat. Az ábrák szemléletformáló szándékkal segítik összhangba hozni elképzeléseinket az adott környezettel, rávilágítanak azokra a fontos környezeti adottságokra, amik befolyásolhatják a tervezés folyamatát, és ez által döntően hatással lesznek majdani otthonunk kialakítására.

Mire kell figyelnünk a Balatonendrére jellemző falusias épített környezetben?

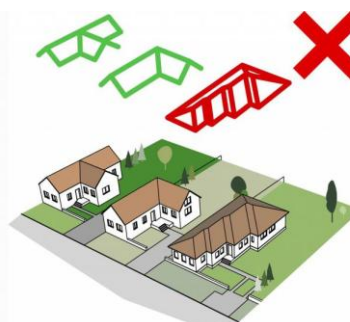
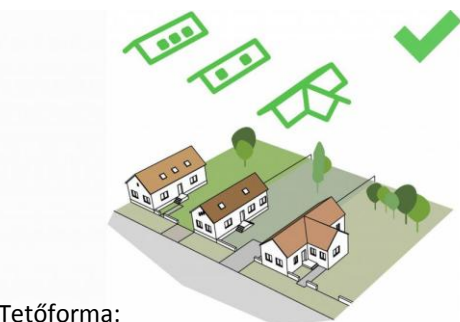
Magasság:

Figyeljük meg, hogy az utcatorokban közel azonos magasságú házak sorakoznak egymás mellett. Az ezektől eltérő aránytalan épületmagasság pöffeszkedőnek hat és egyetlen ház is elronthatja a teljes utcaképet.

Tető hajlásszög:

Egymáshoz közeli hajlásszögű tetők sorába tervezett házra ne akarjunk meredekebb vagy laposabb tetőt ráerőltetni, mert ez megbontja az eddigi meglévő utcaképet és zavaró elemet eredményez a látványban.

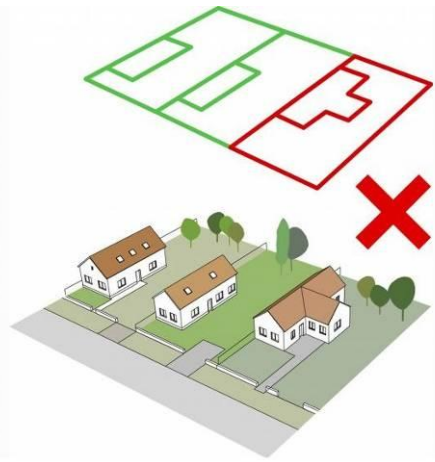
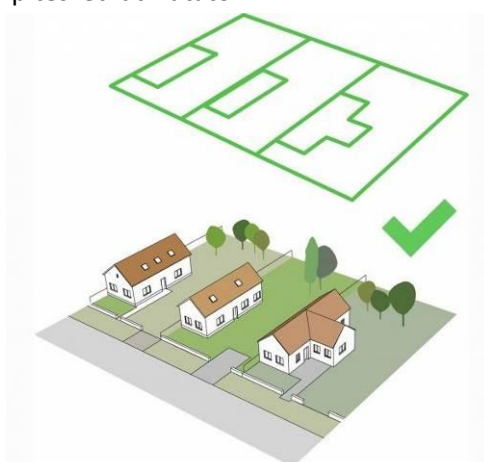
Tetőforma:

Az oromfalas házak sorába oromfalas ház illik egyszerű nyeregtetővel. A lekontyolt, összetett tetőidom jóvátehetetlenül megzavarja az utcator egységét, ráadásul aránytalanul költségesebb. Ha keresztben álló épületszárnyra van szükségünk, azt az utcától hátrahúszva tehetjük meg anélkül, hogy elrontanánk az utcaképet.

Arányosság:

A kialakult sátoztetős utcatorba tervezett ház sátoztetős legyen, de ez önmagában nem elég. Ne feledkezzünk el arról, hogy a ház méretei, arányai és nagysága is megadják a tiszteletet a környezetnek azzal, hogy illeszkednek. A mediterrán tetőforma Balatonendrértől teljesen idegen, törekedjünk az egyszerű nyereg- vagy sátoztetős formálásra. Az esetleges szükséges tetőfelépítményeket is a lehető legegyszerűbb formában és a visszafogott méretekből alakítsuk ki.

Telepítés:

A kialakult előkert mélységgel sorolt házak sorában a kialakult beépítési vonalhoz kell illeszkedni. Az azonos vonal (vagy íven) álló épületek sorát már egy néhány méterrel hátréb húzott épület is megzavarja. Ahol ez a vonal nem alakult ki markánsan, ott mindig a helyszíni adottságokat figyelembe véve keressük a harmonikus megoldást.

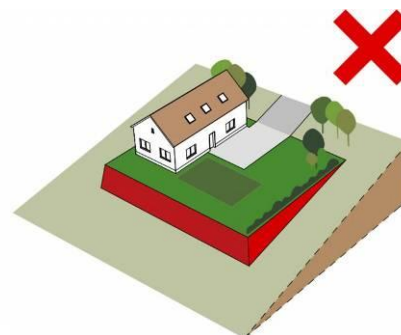
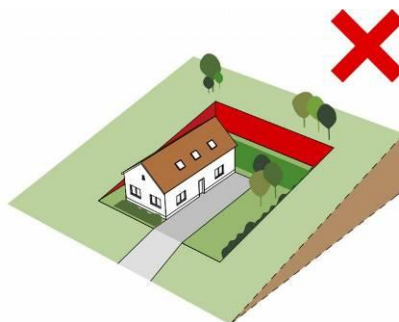
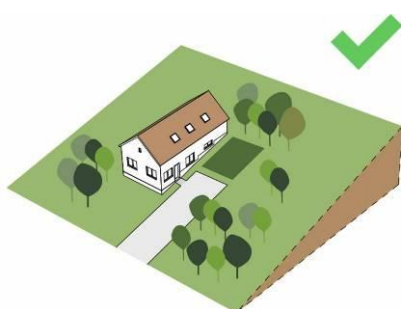

Színezés és anyaghasználat:

A hagyományos falusi parasztházakra Balatonendrén a fehér meszelt, vakolt falak a legjellemzőbbek, bár néhol halvány, feltűnést kerülő színezés is előfordul. Az új beépítésű utcákban, a sátoztetős házaknál már erősebb színek is megjelennek, de ezek nem kívánatosak. A tetők többnyire cserépfedésűek, általában natúr piros, illetve cserép színben. Ezek ismeretében kerülni kell a feltűnő, erős színeket mind a tetők, mind pedig a homlokzat színezésében.

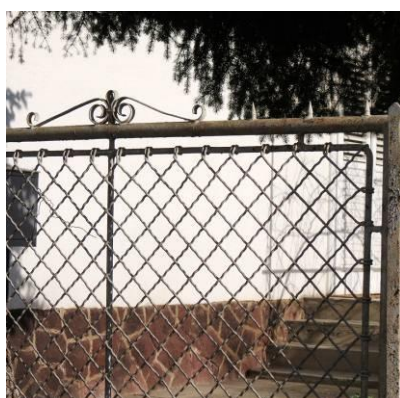
A mégoly arányos és illeszkedő tömegű, jó tetőformájú házat is illetlenül toladóvá teszik a harsány színek, de egy mesterkéltn „mediterrán cirmos” tető is leronthatja az illeszkedést. Törekedjünk az egyszerűsége.

A homlokzatokon a vakolt felületek mellet nyugodtan lehet a természetes anyagokat használni.

Terepre illesztés:

Balatonendréd dimbes-dombos utcái, a lejtős terepviszonyok miatt komoly odafigyelést érdemel e tekintetben. A hosszúházaknál megfigyelhető lépcsőzött elrendezés mutatja, hogy ősünk megfontoltan és természetesen telepítették házaikat. Ha a tervezett ház hossza megkívánja, mi is ezt tesszük, kerülve a terep túlzott megmozgatását. A nagy bevágással költséges támfalak építése válik szükségessé, és az erózió veszélye is megnövekedik, aház pedig belesüllyed a terepbe. A túlzott feltöltés természetellenes műdombot eredményez, a ház pedig toladóan kemelkedik természetes környezetéből. A lépcsőzés lehetősége mellett törekedjünk a földegyensúly irányába

A kerítések létesítésekor harmonikus megoldás, ha az épület anyaghasználatát követi, az épület jellegéhez színben és anyagban illeszkedik. Előnyben kell részesíteni a nyerstégla, a kovácsoltvas és a faanyagokat. A kerítések magassága 1,40 -1,60 méternél ne legyen több, és lehetőség minél jobban a szomszédos kerítések méretéhez illeszkedjen.

A tömör kerítés falak csak a terep által indokolt helyen és mértékben jelenjenek meg. A településen nagyon sok helyen van egyszerű, fából készült léckerítés, más utcákban a 60-as, 80-as évekre jellemző áttört acélkerítések dominálnak, de akad néhány igényes Heidegger-kerítés is, kovácsoltvas elemekkel, épített kapuszlópokkal. Ha nyitott szemmel körülnézünk a környezetünkben, azt látjuk, hogy a legszebbek az áttört kerítések a növényzettel kombinálva.

A településen igen gazdag a növényzet, a kerítéseken benézve ritka az olyan udvar, ahol ne látnánk gyümölcsfákat. Az udvarokon a gyümölcsfák alatt jellemzően gyepp van, a házak körül sok a virágágyás és a kerítések mentén is cserjék vannak ültetve. Szerencsére ritka a mesterkélt, túlzottan „kitalált” kert, a tulajdonosok inkább a meglévő őshonos növényállomány megtartása mellett vannak. Néhol, az újabb beépítések mentén megjelennek tájidegen tujasorok, de ezeket kerülni ajánlatos, hiszen a hely szellemének sajátos lényegéhez tartozik a maga természetességével az őshonos fákat és növényeket alkalmazó autentikus falusi kert.

ERKÉLYEK, TORNÁCOK

Építészeti útmutató | 31

Ha a telkünk elég nagy, inkább építsünk földszintes házat, aminek minden helyisége közvetlen kertkapcsolattal rendelkezik. Gondoljuk át azt is, hogy mekkora házra van ténylegesen szükségünk, e tekintetben legyünk szerények és önmérséklőek.

Más a helyzet a tornácokkal, melyek közlekedők, tartózkodók, szárítók, szellőztetők, fedett teraszok és természetes árnyékolók egyben. Nem véletlen, hogy a régi házakon látszik, hogy meg is adták a módját: a legváltozatosabb kialakítású tornácokra találunk szép példákat. Megtalálható itt az épített, vízszintes gerendázattal összekötött, a boltíves, a faoszlopos, a díszített faragásos változat éppúgy, mint a legegyszerűbb alátámasztás nélküli, csak túlnyúló tetővel fedett tornác. Ha építkezni szándékozunk, javasoljuk komoly megfontolásra ennek a fajlagosan nem annyira költséges, sokoldalúan felhasználható építészeti elemnek a használatát. Amellett, hogy a gyakorlatban is meghálálja a ráköltött pénzt, megformálásával akár házunk védjegye is lehet.

A történeti falusias utcákban az életmódból adódóan az erkélyek fogalma ismeretlen volt. A településen ezek csak az utóbbi évtizedekben jelentek meg, az újonnan beépített lakóterületeken, de mára kiderült, hogy faluhelyen erősen kérdéses a létjogosultságuk. Megépítésük többletköltség, karbantartásuk gond, használva nincsenek, így gyakorlati értelmük megkérdőjelezhető.

A terület építészeti értéket is képviselő épületein osztott kialakítású, fa anyagú, szimmetrikusan elhelyezett ablakokat találunk. A beépítésre kerülő ablakok is legyenek kétszárnyúak, keskenyebb, hosszanti kialakítású, álló téglalap alakúak. Javasolt szélességük új építés esetén 0,9-1 m, magasságuk 1,5-1,7 m között alakuljon, anyaguk fa vagy fa hatású dekor fóliázott műanyag. Az árnyékolást fa zsalugáterrel, spalettával oldjuk meg. Ha ragaszkodunk a redőnyhöz azt lehetőleg rejtett redőnyszekrény kialakításával valósítsuk meg. Új épületek esetében is törekedni kell az ezekhez való igazodásra, a homlokzati nyílásrend harmóniájának megteremtésére. A régi házak szellemében szerkesztett épületek nappali tereinél modern, nagyobb felületű nyílászárók is megjelenhetnek, biztosítva a közvetlen kapcsolatot a kerthez.

HOMLOKZATKÉPZÉS

Egy jó alaprajzi elrendezésű, tömegében, tetőformájában és telepítésében illeszkedő épület még önmagában nem garantálja azt, hogy szép is, ezért a homlokzatokat is nagy gondossággal kell megtervezni és kialakítani.

Az endrédi példák, előképek tanúsága szerint a homlokzatok tagolását elsősorban a lábazat kialakítása és a vakolati díszek adják. Javasolt kerülni a túlzott tagolást, illetve a tagolás nélküli homogén falfelületek túlzott méretű használatát egyaránt. A mai hőszigetelési követelmények sajnos nem kedveznek a tagozatos homlokzatok, a vakolatdíszeket legtöbbször ragasztott profilokból képezik. Ilyenkor egyszerű profilokat válasszunk, hiszen a díszítés a múltban is többnyire megállt az egyszerű szintbeni ugrásnál. A színezésnél legyünk visszafogottak, kerüljük a harsány, túl élénk színeket a falfelületeken és tetőfedésnél is. A tornácok fa szerkezetés és a nyílászárókon, spalettákon viszont erősebb színek is bátrabban alkalmazhatók, erre az előképek megnyugtató jó példákat szolgáltatnak.

RÉSZLETEK

Ha egy épület részletein érződik, hogy kellő figyelmet szenteltek neki tervezésben és kivitelezésben egyaránt, akkor beszélhetünk minőségi építészetről. Ezeknek az átgondolt elemeknek köszönhetően érezzük a házat harmonikusnak, ha azok az épület karakteréhez igazodnak, azt erősítik. Ezek apróságok is lehetnek: egy egyedi házszám tábla, kilincs, ereszmegoldás, téglalap ablakkeret, kéményfej vagy tornác faragvány. A postaláda beépítése a kapu mellé, a kuka helyének kulturált megoldása, a mérőórák rejtett elhelyezése mind igényesen megoldandó apróság, ami sok időt vesz igénybe, de a ráfordított energiát a szép végeredmény igazolja. A mívés, kimunkált részletek mindig az igényes és gondos munka legbiztosabb bizonyítékát jelentik, leginkább ezekről ismerszik meg a gondos gazda.

MAI PÉLDÁK

Ebben a részben néhány jól illeszkedő új épületet és szép felújításokat mutatunk be, melyek példamutató gondosságról és igényességről tesznek bizonyosságot. Minden kornak megvannak a maga stílusjegyei, építésmódja, anyaghasználata. Nem cél, és tévedés volna azt várni, hogy az 1930-as években megépült parasztházakat replikáljunk. Az új épületeknek azonban jövővényhez illő módon tájékozódniuk kell, rá kell érezniük a hely szellemére, és azt mai építészeti nyelvre átírva tisztán kell megszólalniuk. Ebben döntő szerepe van annak, hogy mielőtt építkezésbe fognánk, keressünk olyan tervezőt, akiben megbízunk, aki érti és meglátja azokat az elemeket, amik kapaszkodót jelenthetnek házunk megformálásában, és szaktudásánál fogva segítségünkre lehet ebben. Így van és így lesz esélyünk arra, hogy Balatonendréd olyan maradjon, ami miatt ma is sokan szeretnek ide jönni, és itthon érezhetik magukat, akár letelepedve, akár csak átutazó vendégként.

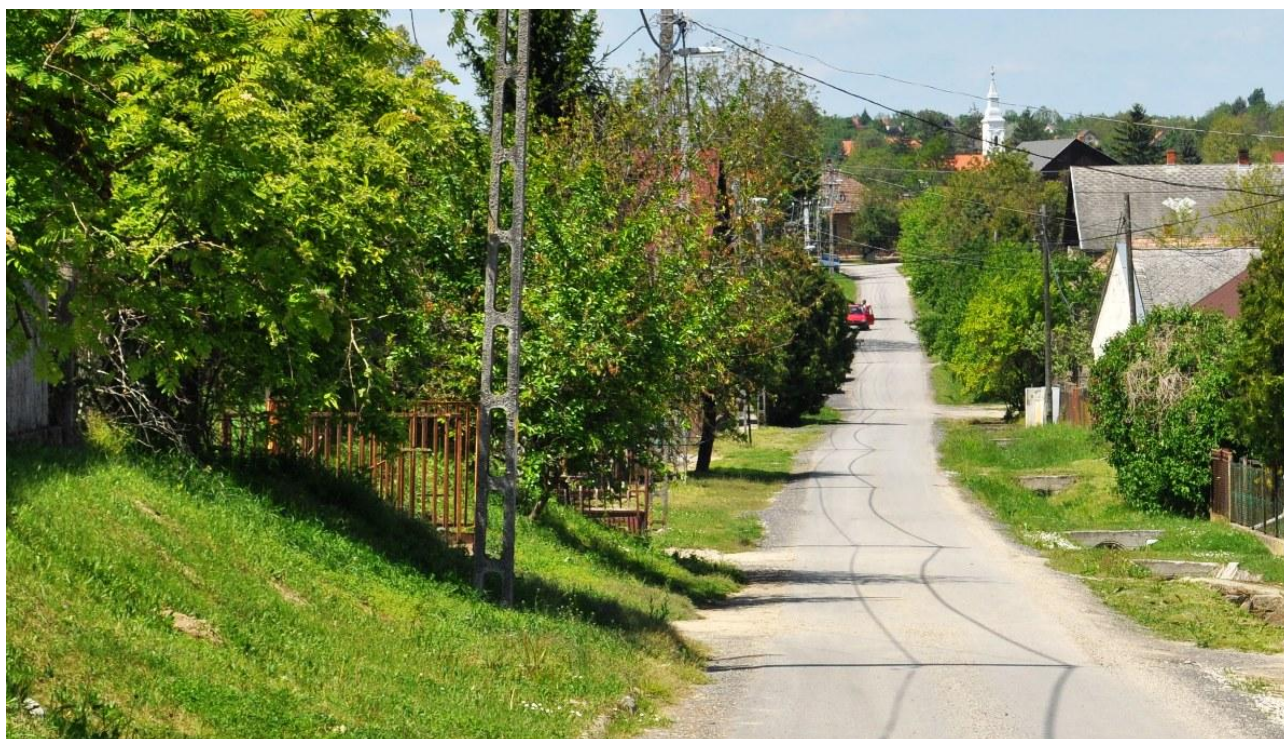
7 UTCÁK, TEREK

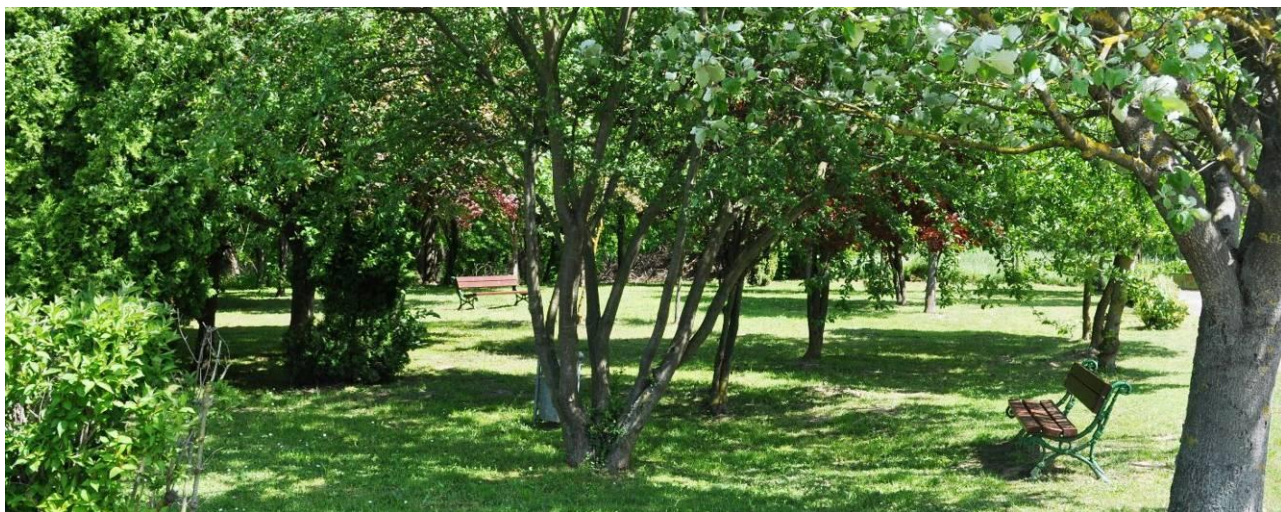
Utcák, terek | 41

A településkép meghatározó elemei a közterek, utcák, parkok, zöldterületek. A közterületek fenntartása általában az önkormányzat feladata, de mindannyian felelősek vagyunk azok ápolásáért, jó karban tartásáért. Ezek rendezettsége árulkodik a település lakóinak egymásra figyeléséről. Ha például kocsibejárót burkolunk, azzal már a közterületet alakítjuk, és a telek előtti utcarészen fát ültetve is már sokat tehetünk a közösségért. A rendezettség érzetét segíti, ha a különböző felületeket (járda, út, parkoló, zöldfelület) határozott vonalak, például szegélykövek, burkolatváltások választják el egymástól. Ezek az elemek vezetik a tekintetet és tagolják a közterületeket ezért harmonikus kialakításukra kiemelt figyelmet kell fordítani. Csak akkor területeket burkoljunk le, amekkorára okvetlenül szükség van, hiszen Balatonendrén a füves árokpartok, a fasorokkal szegélyezett utcák, az egyszerű keskeny járdák a jellemzők. A közterületek minősége nagyban meghatározza a Balatonendrre látogatók településünkéről kialakított képét.

A jól megválogatott, a környezet arculatához illeszkedő közterületi tájékoztató és információs táblák, utcabútorok és egyéb köztárgyak pozitívan befolyásolják ezt a képet.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Balatonendrédet nem kereskedelmi célból keresik fel a látogatók, így az utcaképben és az épületeken ritka a reklámfelirat. Fontos, hogy előre gondoljunk arra, ha ilyen igény felmerül, az ne ötletszerűen és harsányan történjék, hanem a falusi környezetbe illő, szerény, de minőségi módon. A jó reklám nem harsányságával, hanem igényességével vonja magára a figyelmet.

Az épületek funkcióját meghatározó feliratok, cégérek a homlokzatok, a közterületek karakteres elemei. Kialakításuknak tükröznie kell a szolgáltatás jellegét, alkalmazkodnia kell - színben és formában - az épület megjelenéséhez és illeszkednie kell a környezethez, különösen védett terület esetén. Jó példát szolgáltatnak erre a több házon megtalálható évszámot vagy házszámot jelölő egységesen formált táblák.

IMPRESSZUM

Balatonendréd

BALATONENDRÉD KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

<http://www.balatonendred.hu>

8613 Balatonendréd, Fő utca 75.

Telefon: 84/348-812

Polgármester: Késmárki Tibor tel.: 84/348-261, 30/969-9247

polgarmester@balatonendred.hu

Főpítész: Ripszám János

SZERKESZTETTE: Ripszám János

SZÖVEG: Ripszám János

FOTÓ: Pagony Kft., Virányi Építész Stúdió, Ripszám János
Balatonendréd, 2017. november 30.

A kiadványban felhasználásra kerültek egyes elemek a
Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és informatikai Nonprofit Kft. ábragyűjteményéből.